

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Макарадзе Христини Зурабівни
«Ідеологічний дискурс романів І. Багряного “Сад Гетсиманський” та “Тигролови”
(літературні твори та кіно версії, еміграція – Україна)»
яка подається на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 – Гуманітарні науки
за спеціальністю 035 – Філологія

1. Оцінка роботи здобувачки у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи.

Здобувачка Макарадзе Христина Зурабівна виконала в повному обсязі Індивідуальний план Освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії. Освітня програма в обсязі 40 кредитів ECTS виконана у повному об'ємі. Вона успішно склала шість заліків та один екзамен з наступних дисциплін:

Заліки:

- 1) Філософські засади та методологія наукових досліджень – 92 бали
- 2) Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень – 98 балів
- 3) Парадигми сучасної філології – 90 балів
- 4) Інтертекстуальність художнього тексту – 95 балів
- 5) Герменевтичний аналіз художнього тексту – 97 балів
- 6) Рецепція Біблії в українській літературі XIX-XX століття – 95 балів

Екзамен:

- 1) Іноземна мова для аспірантів (англійська мова) – 91 бал

Усі заплановані види робіт було виконано своєчасно. Здобувачка плідно співпрацювала з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Вибір теми дослідження зумовлено тим, що незважаючи на великий об'єм літературознавчих праць, присвячених творчості І. Багряного, існують прогалини у вивченні ідеологічного складника його творів, а також фільмів Р. Синька, які в роботі розглядаються як комунікативне ціле з романами, є їх кіноверсією. У сучасній Україні на тлі повномасштабної війни продовжується процес декомунізації, переосмислення радянської спадщини. Надзвичайно сильними аргументами в процесі декомунізації виступають художні твори, які показують злочинну антигуманну суть радянської політичної системи. Саме таку спрямованість має художня й публіцистична спадщина Івана Багряного, яка масовими тиражами прийшла до українського читача на початку дев'яностих років двадцятого століття. 1993 та 1994 років у культурному просторі молодого незалежної України з'явилися фільми Р. Синька, які актуалізували творчість І. Багряного в суспільстві, що перебувало в процесі встановлення національної ідентичності. *Актуальність* дисертації зумовлена необхідністю ґрунтовного дослідження ідеологічного дискурсу романів І. Багряного «Сад Гетсиманський» та «Тигролови» з урахуванням їхньої сучасної читацької версії, під якою ми розуміємо фільми Р. Синька, і які разом становлять комунікативне ціле.

Мета дисертації полягає в дослідженні ідеологічного дискурсу романів І. Багряного «Сад Гетсиманський» та «Тигролови» й однойменних фільмів Р. Синька.

Для досягнення поставленої мети сформульовано наступні ключові завдання:

- 1) дослідити особливості рецепції романів «Тигролови» та «Сад Гетсиманський» І. Багряного в критиці та літературознавстві;
- 2) окреслити зв'язок літератури із соціумом, визначити механізми їх взаємодії,
- 3) охарактеризувати роль «автора» та «читача» в процесі комунікації;
- 4) з'ясувати основні світоглядні принципи І. Багряного;
- 5) дослідити художнє представлення більшовицької ідеології, утіленої в романах І. Багряного «Сад Гетсиманський», «Тигролови» та однойменних фільмах Р. Синька;
- 6) визначити ідеологеми в романах І. Багряного «Сад Гетсиманський», «Тигролови» та у фільмах Р. Синька;
- 7) проаналізувати художнє втілення ідеології в романах І. Багряного «Сад Гетсиманський», «Тигролови» та у фільмах Р. Синька на рівні образної системи;
- 8) охарактеризувати хронотоп як ідеологічно маркований простір і час у романах І. Багряного та фільмах Р. Синька.

Об'єктом дослідження є романи українського письменника І. Багряного «Сад Гетсиманський» і «Тигролови» й однойменні фільми Р. Синька.

Предметом є художнє втілення радянської та антитоталітарної ідеології в романах «Сад Гетсиманський», «Тигролови» І. Багряного й однойменних фільмах Р. Синька.

Методи дослідження.

У роботі використано такі методи дослідження, як компаративний, структурно-семіотичний, міфологічний, дискурсний. Завдяки поєднанню цих методів було проаналізовано та порівняно ідеологічні складники творів різних видів мистецтва, зокрема літератури та кінематографу. Дискурсний аналіз дозволив включити обидва твори в один дискурс, розглянути їх як висловлювання з однієї теми. Структурно-семіотичний метод був використаний для декодування знаків та їх аналізу як у романах, так і у фільмах.

Теоретико-методологічну базу, на яку спирається дисертація, складають праці сучасних українських та зарубіжних науковців, у яких розглядаються різні художні особливості досліджуваних творів, теорія питань «ідеологія», «автор і читач», «семіотичний код», «міф». (Р. Барт, К. Флад, М. Бахтін, Ю. Лотман, Ю. Тинянов, Е. Фромм, Б. Овчарек, Р. Уоллек та О. Уоррен, Дж. Остін та ін.).

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Жанрово-стильові особливості та поетика української літератури Х–ХХІ століть».

4. Особистий внесок дисертантки в отриманні наукових результатів та їх новизна.

Особистий внесок дисертантки в отриманні наукових результатів та їх новизна полягає в наступному:

- проаналізовано романи «Сад Гетсиманський» та «Тигролови» з позиції художнього розвінчання комуністичної ідеології та втілення опозиційних до неї ідеологій;
- вперше розглянуто серіал Р. Синька як читацьку версію романів І. Багряного;
- вивчено динаміку прирощування і втрати сенсів від романів до серіалу.

5. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість наукового дослідження, результатів та висновків забезпечено логікою подання матеріалу, послідовністю викладу, висновками до кожного розділу, загальними висновками дисертації, а також апробацією результатів дослідження. Обґрунтованість та достовірність наукових положень дисертації Макарадзе Х. З. підтверджується великим списком залученої наукової літератури з теми. Аспіранткою проводилася тривала й плідна робота, що виявлялася як в ознайомленні кафедри з матеріалами дисертації в рамках обговорення розділів, так і наукового товариства через публікації. Було застосовано визнані методології та методи, що дають високу теоретичну основу. Висновки до розділів і роботи загалом відзначаються аналітичністю та повнотою викладу результатів студії.

6. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертації полягає в її внеску в сучасне літературознавство та мистецтвознавство, зокрема в розробку понять «читач», «автор», «ідеологічний дискурс», «кіноверсія», а також у розробку методів дослідження творів та кіноверсій як комунікативного цілого – семіотичного підходу та дискурс-аналізу.

Прочитання романів І. Багряного в контексті ідеологічного дискурсу дозволяє глибше зрозуміти культурне, соціальне й художнє значення творчості письменника. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані при викладанні спецкурсів і семінарів з української літератури для студентів гуманітарних спеціальностей, вчителями-філологами в їхній практичній діяльності, студентами при написанні курсових та кваліфікаційних робіт; викладачами для укладання посібників і підручників з історії української літератури ХХ століття.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором.

Результати дисертації опубліковані у 7 наукових працях, серед яких 3 одноосібні статті у фахових виданнях України, 1 стаття в закордонному виданні та 4 тези доповідей на міжнародних наукових конференціях.

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Список публікацій здобувачки за темою дисертації у фахових виданнях України:

1. Макарадзе Х. Ідеологічний дискурс роману Івана Багряного та однойменного фільму Р. Синька. *Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць*. 2019. Випуск LXXVII. С. 26–29.

DOI: 10.32999/ksu2663-2691/2019-77-5.

URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/141/13>

2. Макарадзе Х. Радянське «правосуддя» крізь призму ідеології Івана Багряного (за романом «Сад Гетсиманський»). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2019. Випуск XVIII. С. 90–101.

DOI: 10.31494/2412-933X-2019-1-8-90-101.

URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA18.pdf>

3. Макарадзе Х. Засоби комічного як спосіб представлення ідеології автора в романі І. Багряного «Сад Гетсиманський». *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний україно-румунський журнал*. 2021. № 3 (31). С. 6–9.
DOI: 10.24061/2411-6181.3.2021.290.
URL: <http://e-apsnim.bsmu.edu.ua/article/view/253516>

Список публікацій здобувачки за темою дисертації у в закордонному виданні:

1. Макарадзе Х. Візуальні образи: від роману І. Багряного «Тигролови» до однойменної екранізації Р. Синька. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2022. Vol. X 1. S. 167–178.
DOI: 10.14746/sup.2022.10.1.10.
URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/view/35926/30850/77290>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Макарадзе Х. «Сад Гетсиманський» І. Багряного в кіно дискурсі. *Матеріали доповідей ІХ Регіональної студентської наукової конференції 13 квітня 2016 р.* Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 99–101.
2. Макарадзе Х. Мурівська концепція канону української літератури (на прикладі романів І. Багряного «Тигролови» та «Сад Гетсиманський»). *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «(Не)можливість канону: світова література / література українська» (12–13 листопада 2021 року)*. Харків : ХНПУ імені Г. Сковороди, 2021. С. 50–52.
3. Макарадзе Х. Патріархальні цінності як точка опертя в «межовій» ситуації в романі «Сад Гетсиманський» Івана Багряного. *Матеріали Міжнародної конференції «The driving force of science and trends in its development». July 14, 2023*. Coventry, United Kingdom : European Scientific Platform, 2023. P. 130–131. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/14.07.2023/55> (дата звернення 20.08.2023).
DOI: 10.36074/scientia-14.07.2023
4. Макарадзе Х. В'язниця як ідеологічний простір у романі «Сад Гетсиманський» І. Багряного та однойменному фільмі Р. Синька. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique». 21 Juillet 2023*. Paris, République Française, 2023. P. 116–117. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/issue/view/13/13> (дата звернення 20.08.2023).
DOI: 10.36074/logos-21.07.2023

Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях.

8. Апробація матеріалів дисертації.

Основні результати досліджень були представлені, обговорені й опубліковані в тезах доповідей вітчизняних та міжнародних наукових конференцій: засідання Харківського історико-філологічного товариства (Харків, 2019), Міжнародна науково-практична конференція «Сонячні кларнети: танець, музика, театр у літературних проєкціях» (Бердянськ 2021), Міжнародна

науково-практична конференція «(Не)можливість канону: світова література / література українська» (Харків, 2021), IV Міжнародна науково-теоретична конференція «The driving force of science and trends in its development» (Ковентрі, Велика Британія, European Scientific Platform, 2023), V Міжнародна науково-практична конференція «Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique» (Париж, Франція, European Scientific Platform, 2023).

9. Дотримання академічної доброчесності

Дисертаційна робота виконана самостійно, текст роботи не містить плагіату, що було встановлено на підставі вивчення тексту дисертації здобувачки, наукових праць здобувачки та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет системі StrikePlagiarism.com). Дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

10. Оцінка мови та стилю дисертації.

Дослідження викладено в логічній послідовності в доступному для сприйняття вигляді. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам відповідно постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341), Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759).

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Макарадзе Христини Зурабівни «Ідеологічний дискурс романів Івана Багряного «Сад Гетсиманський» та «Тигролови» (літературні твори та кіноверсії, еміграція – Україна)» відповідає спеціальності 035 – Філологія. Здобувачкою повністю виконана освітня та наукова складові освітньо-наукового рівня вищої освіти.

12. Результати обговорення та проведення презентації. Рекомендація дисертації до захисту.

Здобувачка представили основні результати досліджень своєї дисертаційної роботи на розширеному засіданні кафедри української літератури філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 7 від 17 жовтня 2023 року) у формі презентації та наукової дискусії після її завершення.

Враховуючи високий рівень виконаних досліджень, а також актуальність теми роботи, наукову новизну результатів та їх наукове і практичне значення, на розширеному засіданні кафедри було одностайно ухвалене рішення про рекомендацію дисертації Макарадзе Х. З. «Ідеологічний дискурс романів Івана Багряного «Сад Гетсиманський» та «Тигролови» (літературні твори та кіноверсії, еміграція – Україна)» до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 — Філологія з галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

Заступник завідувача кафедри
історії української літератури
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
доктор філологічних наук, професор

Юрій ІСІЧЕНКО